

КОРЕГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ
ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Процеси транснаціоналізації суспільного виробництва стали однією з найважливіших ознак глобалізації світової економіки. Однак залишається значна кількість недостатньо вивчених питань щодо впливу діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) на економічне зростання країн, які здійснюють глибинні трансформації національних економік. Невивченим є проблеми: поєднання інтересів ТНК із національними економічними інтересами (НЕІ) країн локалізації та розширення їх впливу; формування механізмів дотримання критеріїв економічної безпеки; оптимізація взаємовідносин ТНК з національними суб'єктами ринку; використання процесів транснаціоналізації для стимулювання структурних зрушень в економіці; забезпечення ефективного виходу на зарубіжні ринки приймальних країн тощо. На сьогодні ТНК контролюють понад 69 % світового промислового виробництва, 67 % міжнародної торгівлі, більш як 80 % патентів і ліцензій на прогресивну техніку, технології та науку, майже 90 % прямих зарубіжних інвестицій.

Аналіз публікацій. В Україні питання транснаціоналізації здебільшого розглядаються крізь призму її відносин із зарубіжними транснаціональними компаніями [1–5], і значно менше уваги приділяється уваги процесам визначення власних зон впливу і формування українських ТНК. Існування таких невирішених проблем є підставою для дослідження макроекономічної динаміки сукупного суспільного продукту та ВВП в Україні, що окреслює кількісно-якісні зміни в інших елементах економічної системи, передусім у суспільній формі економічної власності.

Метою доповіді є: розробка політики макросистемної еволюції національної економіки, що забезпечить формування адекватної, ефективної й економічно виправданої системи державного управління, реалізацію в умовах глобалізації світогосподарської системи інноваційно-інвестиційної моделі розвитку та досягнення загальноекономічного прискорення. Першочерговими завданнями стають: 1) визначення соціально-економічних пріоритетів та їх ранжування за вагомістю впливу на розвиток певних сфер життєдіяльності; 2) обґрунтування основних напрямів структурних змін з метою розширення міжнародного виробництва; 3) проведення досліджень щодо визначення переліку країн і асортименту продукції для реалізації під контролем й управлінням національних компаній, а у більш широкому розумінні — утворення, поширення й розвиток транснаціональних виробничо-збутових структур, які будуть представлені українськими транснаціональними корпораціями.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення зазначених завдань необхідно запровадити об'єктивну систему оцінювання та прогнозування: а) показників ефективності функціонування основних елементів економічної системи держави — промисловості, транспорту і будівництва, сільського господарства та інших галузей, виробництв, об'єднань; б) результатів реалізації управлінських рішень, провадження різного роду політик і цільових програм. Проте

надзвичайно актуальною проблемою для країни впродовж останніх років стала неузгодженість засобів макроекономічної політики, їх внутрішня суперечливість і непослідовність у застосуванні, результативність яких відтворює модель наздоганяльного зростання, яка базується на зовнішніх стимулах, прискоренні індустріалізації, запозиченні технологій і засобів регулювання, що пропонуються іншими країнами. Керівництво держави, прийнявши концепцію наздоганяльної стратегії (економічна система, яка відстала в своєму розвитку, намагається за рахунок його прискорення пройти шлях розвинутих країн), не здатне забезпечувати значно вищі темпи приросту ВВП, ніж в розвинених країнах¹. За таких умов національній економіці бажано забезпечити 5,6–8,6 % щорічного приросту ВВП, вкладати значні кошти у розробку нових сфер виробництва НТП й досягнення високого рівня продуктивності праці, розвивати кредитний ринок і людський капітал. Відповідно, така модель фактично означає пристосування економіки України до потреб інформаційної економіки ЄС, США та інших диктаторів експансіоністських ідей. З огляду на результати порівняльного аналізу інерційного розвитку економічної сфери України до 2010 р., існуючих темпів зростання ВВП в країні та в окремих групах держав, така місія призначена і нашій системі. Вплив глобалізаційного процесу на розвиток національної економіки виявляється у зв'язку із надмірною відкритістю та із збільшенням амплітуди коливань ділового циклу, втратою гнучкості економічною системою державного регулювання, а центральними банками — дієвості своїх цільових функцій і, як наслідок — процеси стагінфляції, спад виробництва, підвищення цін і зростання безробіття (поєднання інфляції із економічною кризою). Сьогодні територіальна ідентифікація України та розвиток національного господарства перебуває у принциповій залежності від особливостей цілеспрямованого поступу найпотужніших монополій, що діють у міжнародному масштабі й на основі контролювання значної частини світового виробництва, інтелектуальної власності, торгівлі, привласнюють транснаціональні прибутки. Крім того, спостерігається тенденція до укладання глобальних договорів між окремими ТНК для зміцнення їх позицій на світових ринках, привласнення сировинних баз і ресурсного потенціалу (науково-технічного, фінансового, енергетичного, транспортних мереж тощо) постсоціалістичних країн, реінвестування державних прибутків у зарубіжну промисловість тощо. Тому реалізація принципу «повної відкритості» економічної, енергетичної, військової, демографічної, інформаційної та іншої політики в умовах відсутності державного регулювання, недолугої приватизаційної всюдозволеності стратегічних об'єктів іноземними інвесторами на практиці породжує постійне узго-

¹ Загальновідомо, що економіці, яка вже досягнула певного етапу розвитку достатнім є утримання темпів зростання на рівні 1,5 – 2,5 %. При цьому розвинені країни не є зацікавленими в розвитку технологічно відсталих країн, а використовують їх в якості периферійної ресурсної бази.

дження внутрішніх економічних процесів з вимогами світогосподарської системи, що завдає шкоди національному товаровиробнику, створює загрози національній безпеці у зв'язку із поглинанням внутрішнього ринку, послабленням стабільності національної валюти (валютні спекуляції із кредитами у формі компенсації за «надані» послуги), перенесенням екологічно брудних виробництв в Україну, гальмуванням розвитку українських промислових компаній та переорієнтацію їх виробництва на продукцію неповного циклу. В умовах зниження вартості основних виробничих засобів (ОВЗ) у національному господарстві, особливо у стратегічних видах економічної діяльності (машинобудування, освіта і наука, транспорт та зв'язок, добувна промисловість), намагаючись відтворити глобальну систему корпоративного управління в межах українського економічного простору, ТНК через окремі відділення (які не є самостійними суб'єктами, а власністю ТНК), дочірні (де ТНК належить більш ніж 51,0 % акцій) та асоційовані компанії, інкорпуючись в законодавчу гілку влади, а також через консультативні центри, експертні ради обмежують втручання держави в справу ринку, стимулюють приватизаційні процеси, земельні афери, тобто здійснюють дискримінацію геоекономічної сфери українського соціуму. Узагальнюючи тактику ТНК, яка проводиться останні десять років можна підсумувати, що олігополії опосередковано за допомогою окремих політичних сил і консалтингових фірм, «благодійних фондів розвитку науки та освіти», виконавчої гілки влади цілеспрямовано змінюють економічну, культурну, духовну, наукову, ресурсну сферу держави у «потрібному» напрямі. Водночас посилюються процеси інвестування іноземним капіталом найпривабливіші галузі промислового комплексу, такі як електроніка, автомобілебудування, хімічна промисловість, транспорт. Активно зростає частка транснаціонального капіталу у сфері послуг, зокрема, фінансових, що в умовах скорочення ресурсно-функціонального забезпечення і дотацій у добувну промисловість, сільське господарство та науку на фоні зниження народжуваності, підвищення смертності, відтоку економічного активного населення за кордон, зниження якості життя стає потужним інструментом управління свідомістю, каталізатором конфесійних конфліктів, співдією мовної роз'єднаності в державі — відсвітлюючи головну проблему України — збереження цілісності за умов її політичної та соціокультурної строкатості. Відтак, володіють могутнім механізмом зовнішньоекономічної експансії і відповідними для цього ресурсами.

Прикладом застосування специфічних засобів економічних і генетичних війн є економічні санкції та «антидемпінгові розслідування» проти корупції в Україні, нееквівалентний товарний обмін, валютні експансії, руйнування генофонду шляхом наркотичного, алкогольного, тютюнового геноциду, широкого застосування штучних харчових добавок і генетично модифікованих продуктів, цілеспрямованої зміни культури харчування. Але імплантатія в державне управління відверто ворожих для нього організаційних форм і способів стало ознакою сучасних «цивілізаційних процесів» (заміна персональної відповідальності «найкращою» системою горизонтального розподілу влади з повною безкарністю, розпорошенням влади і, як наслідок, корумпованістю, що не переймається псевдодемократичними ілюзіями) у напрямі капіталізації економіки, а не забезпечення якісного оновлення базової основи виробничого потенціалу — основних засобів. Інерційні тенденції, що існують, можуть до 2030 року зумо-

вити падіння вартості ОВЗ більш ніж вдвічі (особливо у сільському господарстві, освіті та машинобудуванні) при збільшенні середнього віку діючих потужностей.

Вищезазначені проблеми безпосередньо стосуються необхідності створення сприятливих умов для збереження стратегічного потенціалу національного господарства та розвитку регіональних економічних систем, оскільки Україна складається з низки окремих, історично й економічно різних регіонів. Вона поліцентрична та сприйнятлива до впливу різних центрів тяжіння (Росія, Європа, Балкани, Кавказ тощо). Тому у разі невирішення проблем інтеграції національної економіки до європейської спільноти, координати приєднання «Схід — Захід — Позаблоковість» визначатиме у тривимірному економічному просторі найпотужніший та найвпливовіший регіон, що відобразиться на подальшій зовнішньоекономічній та національній політиці держави. Оскільки не можна елімінувати соціокультурну і регіональну еволюцію або абстрагуватися від зовнішньополітичних чи крос-культурних впливів, що пояснюють причини, за якими в межах нашої держави чітко можна розділити регіони за групами на основі кількісно-якісної оцінки їх стратегічного потенціалу, типу й результативності економічної політики з різко несхожими наслідками.

На наш погляд, поглиблюючи методологічне розв'язання проблеми стосовно визначення напрямку корегування державної економічної політики в контексті прискореного розвитку процесів транснаціоналізації, раціональним виглядають пояснення як певного запізнювання показників економічного зростання в державі, так і подовження функціонування (з достатнім рівнем ефективності) окремих соціально спрямованих галузей та виробництв (переробної промисловості, освітнянської галузі, транспорту і зв'язку та інших) в умовах дерегуляції національних ринків таким чином: опором національної економічної системи та інерцією — властивістю об'єктів зберігати початковий стан рівноваги (рівномірного руху) навіть, коли на них здійснюється екзогенний деструктивний вплив, а у внутрішньому середовищі виникають ендегенні причинно-наслідкові кризи. Необхідність дослідження діалектичної єдності зазначених ознак забезпечення індивідуальної надійності економічної системи України як частин від цілого визначена особливостями інтенсивного розвитку провідних країн світу. По-перше, це пов'язано із накопиченням фінансового потенціалу останніх, по-друге, спостерігається законмірність проведення ними ринково-силових акцій одночасно із загостренням в Україні політичного процесу.

Вважаємо за доцільне формалізувати визначну особливість розвитку у XXI ст. економічної системи провідних країн світу — внаслідок збільшення фінансово-кредитних, інформаційних, консалтингових торговельних форм накопичення капіталу транснаціональні олігархії мають змогу посилити свій вплив (і збільшують його) на економіку і політику України, привласнюючи високі транснаціональні прибутки. Високорозвинені держави (до них належать США, Японія, Німеччина, Франція, Великобританія, Швейцарія) є економічними системами з надлишковими інвестиційними ресурсами, а тому проблема інвестиційного забезпечення економічного зростання для них не є актуальною. Однак, оскільки темпи економічного зростання розвинутих економічних систем є відносно невисокими (1,5–2,5 % на рік), а за рахунок проведення великих фінансово-кредитних операцій накопичується надлишок

інвестицій в економічній системі починає спрацьовувати закон спадної віддачі, тобто здійснювані у межах власних систем інвестиції починають характеризуються низькими показниками прибутковості. Саме невідповідність темпів формування фінансового потенціалу і можливості отримувати високі транснаціональні прибутки за рахунок освоєння нових джерел сировини, робочої сили, ринків збуту за допомогою інформаційних технологій, ефекту масштабу та єдиної зовнішньоекономічної політики маркетингу зумовлює керівництво ТНК експортувати інвестиції за кордон (зазвичай у т. зв. постсоціалістичні країни Центральної та Східної Європи). Тому розвинені країни стають основними експортерами інвестиційних ресурсів в Україні (транснаціональні корпорації і надалі матимуть тенденцію постійного зростання за відсутності дієвого державного регулювання, системи обмеження підкupu посадових осіб, принципів корегування міжнародної конкуренції тощо). Водночас, діяльність ТНК на території нашої держави супроводжується поступовим поєднанням їх інтересів з інтересами окремої політичної еліти країни (утворюється державно-транснаціональний капітал). Прикладом корупції такої природи є: надання державою гарантій при здійсненні прямих інвестицій ТНК у наукомісткі виробництва і базові галузі промисловості, а також страхування цих інвестицій; створення сприятливого інвестиційного клімату для фінансування виконання силами академічної та галузевої науки науково-технічних розробок кран-дорів; сприяння економічній експансії ТНК ін.

Таким чином, транснаціональні корпорації спокушаються «полегшати» і до того заплутану фінансово-економічну, соціально-політичну, етноконфесійну, духовно-культурну ситуації. Їх пильний планомірний контроль законодавчих ініціатив, вмонтовуючись у важелі державно-політичного апарату збільшує енергетичну, економічну і фінансову залежність соборного державного утворення. Тому реалізація державної економічної політики макросистемної еволюції стає конститутивно-ключовим чинником, який, невинно модернізуючись і модифікуючись, навряд чи дозволить використовувати зовнішні політичні можливості компенсації загального стану недосконалості економічної системи України або встановить об'єктивні обмеження для лобювання і реалізації транскордонних проєктів несумісних із НЕІ.

Насамперед виділяємо завдання щодо оптимізації структури економічної сфери на основі системної (симетричної) взаємодії якомога більшої кількості державних потенціалів, що перетворить проблему забезпечення індивідуальної надійності функціонування економічної системи та достатніх темпів зростання у засіб удосконалення державотворчого процесу. Відтак, у разі розроблення теоретико-методологічних і методичних засад забезпечення системної індивідуальної надійності національної економіки буде сформовано фенотип транснаціональної резистентності (набута українською економічною системою властивість до елімінування деструктивних зовнішніх впливів). Це дозволить передбачати із великим ступенем достовірності ефективність функціонування національного господарства з урахуванням діалектики взаємостимулювання генотипу економічної сфери держави у конкретний момент розвитку політичного процесу із конститутивно-ключовими чинниками

макросистемної еволюції як комплексу глибинних, якісних і цілеспрямованих перетворень в українському соціумі. Системність (симетричність) у даному випадку означає необхідність паралельного врахування: а) інерційності розвитку тих галузей національної економіки і елементів системи, що протистоять деструктивним зовнішнім впливам; б) пріоритетності розвитку окремих підсистем, можливості оптимального розміщення в них інвестицій з найбільшим рівнем ефективності в відповідності до НЕІ. Проте окреслення достатніх умов прогнозування ефективності функціонування національної економіки та обґрунтування оптимальної траєкторії її темпів її економічного зростання — одне із найскладніших питань державотворення, оптимального варіанту реалізації якого можливо досягти лише у випадку наукового осмислення явищ і процесів, що мають загально-суспільне значення. Тому, розглядаючи чинники, що здійснюють зворотній вплив на суб'єкт деструктивної дії, сприяючи підтриманню стабільності, рівноваги, стало-го ієрархічного порядку в підсистемах і в складній системі загалом, слід формалізувати структурно-інформаційний підхід у просторово-часових координатах у вигляді формули (1).

$$U_{ES} = f(SV, VS, TKY, TY, PRS, IS, PS, KIS, SPS, DKS, ATS, SRS, ERS, ENS, PTK) \quad (1)$$

де U_{ES} — стійкість функціонування економічної системи; SV — тип суспільного відтворення; VS — розмір системи; TKY — топографічно-кліматичні умови; TY — рівень технологічного укладу; PRS — природно-ресурсна система; IS — інформаційна система; PS — політична система держави; KIS — культурно-інтелектуальна система; SPS — світоглядно-правова система; SKS — соціокультурна система; ATS — адміністративно-територіальна система; ERS — етнічно-релігійна система; ENS — чинники зовнішнього середовища; PTK — просторово-часові координати економічного зростання.

Наведені у формулі (1) гетерархії не існують в ізолюваному середовищі, їх динаміка та внутрішні зміни взаємопов'язані й взаємозумовлені, а взаємостимулювання та можливість локалізації спільного впливу підсистем у визначеному напрямі із достатнім прискоренням обумовлює потребу обґрунтування ключових регресорів для інкорпорації фенотипу резистентності та інерційного розвитку національного господарства у чинник кореляції державної політики в умовах транснаціоналізації світової економіки. Цілеспрямованість результатів функціонування елементів складної системи з урахуванням нерівноцінності ролі джерел і витоків енергії (інформації) дозволяє знизити вплив дисипативних чинників, отримати ефект локалізації на внутрішньосистемному рівні та активізувати фактори самоорганізації нової системної якості. Тому відповідно до поставлених завдань авторами послідовно здійснено: 1) класифікацію багатofункціональних залежностей (з використання методу логічного проєктування) головних і другорядних чинників впливу на темпи економічного зростання; 2) аналітичну оцінку результатів трансформаційних реформ в національній економіці; 3) аналіз дієвості поєднання механізмів державного регулювання з ринковими важелями; 4) обґрунтування превентивних заходів стосовно усунення чи послаблення негативних наслідків діяльності ТНК. Результати дослідження дозволили: а) встановити найбільш

сприйнятливі до різноспрямованих деструктивних впливів виробничо-економічні, трансформаційні, соціально-психологічні, інноваційні та інші підсистеми (рис. 1); б) проєциувати інерційність і резистентність окремих елементів багатокомпонентної системи супроти масштабної транснаціоналізації українського економічного простору; в) в процесі прогнозування основних макроекономічних показників виокремити обмеження та детермінанти, які піддані впливу фактора інерційності; г) класифікувати інерційність детермінант (підсистем) при прийнятті оптимізаційних рішень в системі державного управління стосовно кореляції економічної політики (рис. 2) у три гетерархії за вагомістю: у формуванні фенотипу

транснаціоналізаційної резистентності національної економіки; у процесах макросистемної еволюції; для локалізації зусиль.

Виходячи із особливостей історичного розвитку українського економічного простору можна запропонувати наступні твердження: 1) різноманітні екзогенні локальні соціально-економічні, політичні, технологічні та інші процеси у науковій, технологічній, культурній, психологічній, сировинно-ресурсній, релігійній сферах і в системі державного управління (хоча вони є знесиленими сферами суспільного відтворення) здебільшого не досить дієві для побудови ірраціональних зв'язків; 2) структура економіки, інноваційна, інформаційна, освітня, політична, демогра-

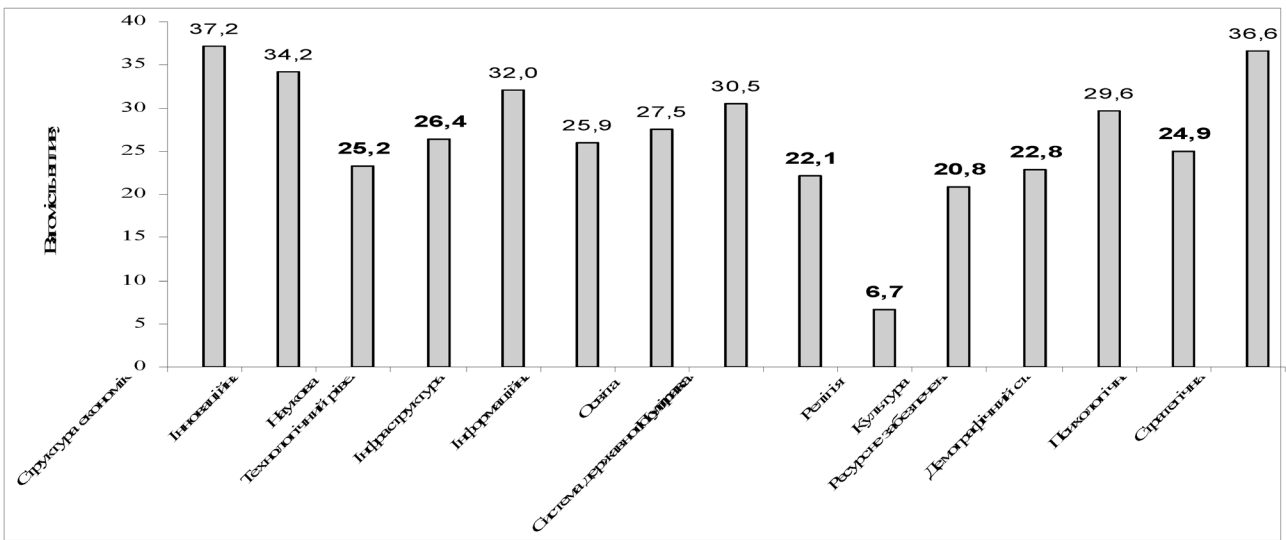

Рис. 1. Сприйнятливість економічної системи суспільства різноспрямованим впливам

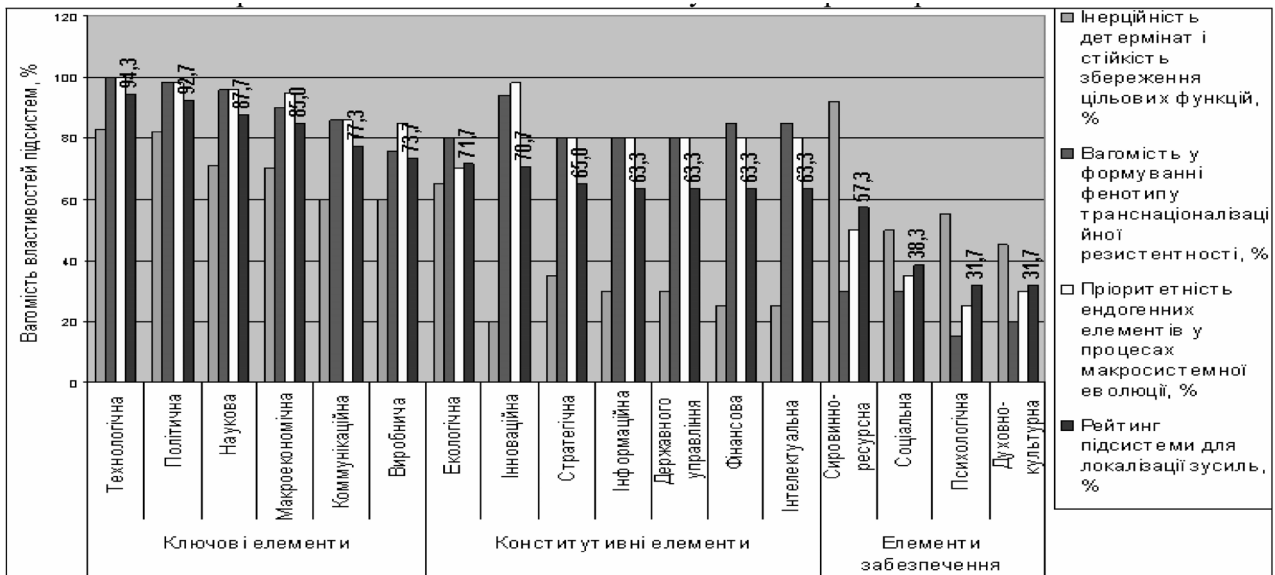

Рис. 2. Класифікація інерційності детермінант за вагомістю

фічна, стратегічна сфери та інфраструктура національного господарства найбільш вразливі (ризикові) зони силового впливу. Державними важелями глобалізаційні проблеми в них зазвичай не усуваються або переборюються із запізненням, із значною затримкою. Результати симетричні,

вони свідчать про динамічне накопичення у різноманітних елементах економічної системи інерційних явищ. Тому, хоча майже усі сфери життєдіяльності українського суспільства на фоні дезорганізації системи внутрішньогосподарського управління охоплені кризовими явищами та

існує певний рівень втрати стійкості складної системи, однак індивідуальне відхилення від положення надійності не носить фатального характеру.

Відтак пропонуємо, при прогнозуванні наслідків реалізації політики макросистемної еволюції враховувати: циклічні коливання розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища національної економіки; інерційність економічних, виробничих, технологічних, політичних і соціальних процесів; психологічну резистентність українського суспільства; певну консервативність (централізованість) ідеології політичної еліти стосовно використання регіональних систем як партнера і координатора міжнародних проектів. Крім того, необхідність формалізації й прогнозування результатів цілеспрямованих впливів на траєкторію розвитку України вимагає побудови модельного комплексу, заснованого на системі факторів та доказів, встановленні причин і наслідкових зв'язків для визначення альтернативних варіантів майбутнього розвитку національної економіки, імовірних векторів, перспектив як розширення міжнародної співпраці, так і зміни координат. Слід зважати і на те, що елементи економічної системи функціонують у межах раціональності, тобто поведінка суб'єктів ринку, розвиток певних видів економічної діяльності, зміни в системі освіти та культури, стимулювання інноваційної активності тощо можна оцінити з точки зору їх економічної ефективності. Це свідчить про певну закономірність їх темпів зростання. Тому, можливість прогнозу ефективності функціонування елементів економічної системи повинна бути заснована на наступних закономірних положеннях:

— *по-перше*, виробничо-економічні, соціально-економічні, техніко-технологічні, енергоекономічні та інші системи є ієрархічними, тобто кожний наступний ранг макрорегенерацій можна розглядати як сукупність підсистем;

— *по-друге*, поведінку кожної спрощеної системи та її склад можна викласти за допомогою моделі „чорний ящик», формалізація якої вимагає інформації про три її параметри: 1) в якій кількості та в якій формі поступають на вхід Y системи сировина, матеріали, фінансові ресурси, енергія, інформація тощо; 2) в якій кількості та в якій формі на виході системи G отримуємо продукцію, матеріали, кошти, енергію, інформацію тощо; 3) як за рахунок реалізації перших двох параметрів змінюються характеристики самої економічної системи у разі, коли відомо, що

$$\frac{\partial v}{\partial t} = Y(t) - G(Y, t) \quad (2)$$

Враховання інерційності економічної динаміки національної економіки в ролі чинника кореляції державної політики в умовах транснаціоналізації світової економіки за результатами реалізації взаємопов'язаних ланок дослідження — встановлення терміну упередження; обґрунтування суттєвих регресорів (фактори, їх клас, ієрархічність, взаємозв'язок та підпорядкування); добору класу прогнозних модельних вирішень; визначення сприйняття підсистемами різноспрямованих зовнішніх впливів; обчислення прогнозу із дослідною експериментальною перевіркою адекватності розроблених моделей і достовірності очікуваних показників; формулювання вихідних положень концепції ідентифікації конститутивно-ключових характеристик основних елементів еко-

номічної системи — дозволило розкрити динаміку економічних процесів з урахуванням різноманіття ендегенних та екзогенних сил. Наведені надалі в роботі параметри трансформації й об'єкти концентрації зусиль і національних ресурсів, що продукують, стримуючи експансію національних ринків й транснаціоналізацію економіки процеси, одночасно забезпечують резистентність макрорегенерації до деструктивних зовнішніх впливів.

Необхідність практичного переходу до еволюційно-інноваційного типу економічного зростання у стислі строки пояснюється тим, що тимчасові екстенсивні фактори економічного зростання (сприятлива кон'юнктура на світових ринках окремих товарів, можливість використання незадіяних виробничих потужностей тощо) себе вичерпали, а наявність значних дефектів у міжгалузевих зв'язках, обумовлених розширенням процесів інтернаціоналізації технологічного способу виробництва вимагає відвернення експансіоністських загроз економічній безпеці держави. Макросистемна еволюція потребує щільної інтеграції науки, освіти і виробництва, об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу. Адже рівень економічного розвитку високотехнологічного виробництва, а також динаміка технологічних зрушень у структурі промисловості свідчать, що об'єднувальний елемент, у межах якого розвиток високих технологій набув би тенденції загальноекономічного прискорення, на сучасному етапі ще не створено. А відтак є потреба в прискореному розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукомістку продукцію та у формуванні їх експортного потенціалу, у підвищенні технологічного рівня суб'єктів, а також реалізації первинних заходів щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення макросистемної еволюції в Україні, що зумовлять модифікацію соціально-економічних зв'язків та формування дієвих механізмів упередження нав'язування ланцюгів транснаціональних корпорацій на найпривабливіші наукоміські й енергоефективні галузі.

Керуючись розробленим в роботі підходом до вирішення економічних, політичних, соціальних та інших проблем доведено, що варто зосередитись на реалізації політики загальноекономічного прискорення, високої енергоефективності (а не на збільшенні обсягів імпорту стратегічних ПЕР, генеруванні й експорті електроенергії чи будівництві нових енергоблоків на АЕС, оскільки витратне нарощування генеруючих потужностей і формування під них достатньої ресурсної бази економічно та фізично здійснюється складніше і у просторі, і у часі, ніж адаптація виробництва до ринкових вимог), оптимізації, реструктуризації, упровадження прогресивних організаційних і техніко-технологічних рішень. На вирішення проблем слід одночасно спрямовувати також зусилля податкової, грошово-кредитної, валютної, цінової, соціальної та демографічної, інвестиційної, інноваційної, зовнішньоекономічної та регіональної політик.

За умов одночасної реалізації стратегії макросистемної еволюції та цільових програм забезпечення енергоефективності, а також мобілізації наявних резервів, докладання зусиль у напрямі нарощування обсягів випуску високотехнологічної продукції (ВТП), частка енергозатратних галузей у структурі промисловості у 2020 р. знизиться до показника 52 %. Цей сценарій передбачає: створення

ефективної національної інноваційної системи; розгортання довгострокових цільових програм і проектів; глибоку модернізацію соціальної інфраструктури та галузей економіки; створення регіональних центрів економічного розвитку; адаптація макроекономічної моделі інтеграції України у світовий ринок. Прогноз імовірних міні/максимальних значень макроекономічних показників² та індикаторів надійності економічної безпеки України демонструє середньорічні темпи зростання ВВП до 2015 р. в межах 6,8–8,0 %, а у подальшому їх часткове зниження до 5,0 % (табл. 1). Однак зустрічні прогнозно-аналітичні розрахунки довели, що у разі реалізації стратегії макросистемної еволюції прогнозний ВВП України у 2030 р. може зрости навіть у 4,0–4,2 рази, ВВП на одну особу населення становитиме 13,1, а на одну особу зайнятого — 21,4 тис. дол. США. З огляду на обчисленні значення комплексного показника-індикатора економічної безпеки у 2015 р. він становитиме не менше як 106, а відтак, у 2016 р. Україна зможе здобути високих показників енергоефективності водночас із збільшенням обсягів випуску промислової

продукції та досягнувши у реальному масштабі часу керованості надійністю системи економічної безпеки. Таке зростання супроводжуватиметься якісними перетвореннями в структурі ВВП, реалізацією моделі інноваційно спрямованого зростання, що визначаються світовим співтовариством як оптимальна стратегія розвитку національних економік у XXI ст.

Прогноз комплексного показника-індикатора надійності економічної безпеки України (досягне середнього значення у 2017–2018 рр.) свідчить про можливість зміни якісного стану економіки. При цьому використання самоорганізаційних чинників забезпечить відновлення регульовальних й корегульовальних функцій влади, зниження рівня її корумпованості і, як наслідок, знищення прихованої агресії з боку сконсолідованої та цілеспрямованої сили іншої держави або ТНК (які не переймаються псевдодемократичними ілюзіями стосовно необхідності збільшення частки технологічного прогресу у ВВП України щонайменше до 55–60 %). Однак практика модернізації форм і методів господарювання у реальному секторі

Таблиця 1

Обґрунтування прогнозу основних макроекономічних показників за умов реалізації стратегії макросистемної еволюції до 2030 р. (у цінах 2006 р.)

Макроекономічні показники	Прогнозний період, роки							
	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030
Кількість населення, млн. осіб	46,5	46,1	45,7	45,3	43,4	41,4	40,9	40,2
ВВП, млн. грн.	569191	667021	792093	961804	1351559	1708312	2053803	2642998
Індекс росту ВВП, %	106	117	119	121	113	107	109	108
ВВП, млн. дол. США	113611	133138	158102	191977	269772	340980	409941	527545
Індекс росту ВВП, %	108	117	119	121	117	109	108	109
Обсяг ВВП на душу населення, грн.	12249	14474	17325	21217	31177	41267	50215	65746
Обсяг ВВП на душу населення, дол.	2445	2889	3458	4235	6223	8237	10023	13123
Індекс росту до попереднього року, %	108	118	120	122	112	103	105	106
Комплексний показник-індикатор надійності системи економічної безпеки	Низький рівень		Перехідний рівень			Середній рівень		
	44	52	62	75	107	134	164	207

* прогноз побудовано за [6–8]

доводить, що формування еволюційної економіки інформаційного типу в сучасних умовах перманентного корегування державних стандартів, актів та постанов обов'язково стикнеться із неможливістю усунення різноманітних екзогенних впливів — деструктивною інерцією (особливістю українського законотворчого процесу, коли кожен наступний законопроект чи розпорядження Кабінету Міністрів скасовує дію попередніх). Тому інерцію не можна ототожнювати із гальмуванням економіки, а необхідно враховувати закономірність, що відображає залежність між взаємодіючими факторами ендегенного розвитку економічної системи та еволюційним прискоренням за визначеною траєкторією. Ця закономірність дозволяє також виявити і позитивну економічну інерцію в складній системі — властивість виробничо-економічних, соціально-політичних культурно-інтелектуальних зв'язків зберігати усталену форму розвитку. Інерція функ-

ціонування стійких до екзогенних транснаціоналізаційних впливів виробничо-економічних систем не є процесом рівнозначним опору реструктуризації національної економіки, оскільки останнє створює уповільнення руху, а в інерції проявляється спротив силовим діям і надійність внутрішніх зв'язків.

Враховання опору економічної системи екзогенним деструктивним впливам вимагає: 1) окреслення порогових часових меж, протягом яких в національній економіці чи в тій або іншій галузі підтримується індивідуальна надійність; 2) встановлення умов забезпечення стійкості та пов'язаних із цими процесами факторів, що елімінують відхилення руху від цільової траєкторії; 3) визначення вимог до достатності процесу функціонування за всіма параметрами, що мають стримувати агресивність зовнішніх впливів і встановлення контролю над реальним сектором економіки. Для вирішення завдань стосовно оптимізації розвитку національної економічної системи використовуємо адитивну форму динамічного ряду, сформованого у часових межах періоду, що відповідає одному з етапів розвитку макрогенерації (пропонуємо життєвий цикл об'єднати у взаємопов'язані еволюційні ланки: I. проектування, II. побудова, III. становлення, IV. розвиток, V. зрілість, VI. спад, VII. реорганізація, VIII. ліквідація). Оскільки, параметри

² Мінімально можливі значення — за умов підтримки існуючих тенденцій. Максимальні — за умов реалізації стратегії макросистемної еволюції національної економіки. Наведені прогнози не носять сценарний характер, а описують межі змін показників: мінімально допустимі та максимально можливі — відтак, незалежні змінні не задаються «замовником», їх кількісне значення не враховується довільно, про що автором було вже відмічено у [9–10]

макросистемної трансформації, що відбуваються в економічній сфері відповідають такому етапу життєвого циклу системи як реорганізація, то для проведення останньої виникає паралельна проблема інвестування³. Забезпечення зазначеного системного спрямування розкриє системі взаємозв'язки елементів і підсистем різної природи. Математичне обґрунтування цього положення таке:

$$D_t = U_t + V_t + S_t + Q_t + I_t + E_t + R_t + FS + C_{It} + C_{At} \quad (3)$$

де D_t — траєкторія макроекономічної динаміки; U_t — тренд динамічного ряду в ролі регулярної компоненти, що відтворює еволюційну тенденцію розвитку національної економіки; V_t — циклічна складова, що наслідуює довгий економічний цикл макрорегенерації; S_t — стохастична компонента, що складається під впливом чинників деструктивної природи, зокрема процесів транснаціоналізації; Q_t — узагальнювальна компонента (агреговані показники-індикатори), що забезпечує порівнянність елементів динамічних змінних; I_t — інвестиційна компонента, що лежить у площині оптимальних потреб на модернізацію, реформування, реструктуризацію системи; E_t — компонента експлуатаційних витрат; R_t — компонента сировинно-ресурсного забезпечення процесів макросистемної еволюції; FS — витрати й зусилля на організації нової просторово-часової форми системи чи надання динамічному руху макрорегенерації необхідного прискорення; C_{It} , C_{At} — відповідно специфічність внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування економічної системи; t — тривалість визначеного етапу життєвого циклу економічної системи $t \in [T_0, T_N]$.

Вибраний період дослідження буде достатнім для того, щоб установити тенденцію розвитку економічної системи, коли кожне значення наведених у формулі (3) компонент за t_{k+1} рік буде відповідати експоненціальній траєкторії економічного зростання. На рівні уточнення складу стратегічного інструментарія — обґрунтування виду і типу економічної політики — корегування траєкторії розвитку економічної системи проявляється або в цілеспрямованих революційних діях, або в тих чи інших реформах державної системи регулювання національним господарством. В обох випадках мова йде про зміну внутрішнього середовища системи, управлінських структур та ієрархії. Крім того, еволюційну траєкторію економічного зростання визначає і новонароджений фазовий портрет системи — структура-атрактор (сукупність очікуваних функціональних залежностей і ключових параметрів макрорегенерації), яка і зумовить безперервні ендегенні та екзогенні зміни, узгодження цілей, інтересів й очікувань як прогресивних сфер суспільства, так і консервативних. Стабілізуючим дисипацію фактором й чинником структурної інформаційної надійності є інерція внутрішніх змінних економічної системи, це дозволяє загальноекономічне прискорення розглядати як наслідок завершених стійких станів підсистем, в яких протягом певного часу змінюються лише окремі кількісні перемінні та якісні категорії. Оскільки в ос-

таннях зберігаються їх консервативні (зокрема фізичний їх зміст і сутність) характеристики, тому макросистемна еволюція й продовжує терміни кожного етапу і життєвого циклу складної системи в цілому.

Висновки. З огляду на вищевикладені положення узагальнимо, що об'єктивне усвідомлення змісту політики макросистемної еволюції України корелює із показниками інерційності економічної динаміки. Розкриття сутності оптимального для економічної системи інструментарія реалізації державної стратегії неможливе без висвітлення факторів впливу на її сутнісні характеристики, до яких насамперед необхідно віднести інерцію виробничо-економічних систем, яку не можна зводити тільки до стійкості, оскільки в умовах транснаціоналізації світової економіки інерція впливу на загальноекономічне прискорення в країні виступає об'єктивною реальністю — тожністю протилежностей: мінливості та стійкості. У разі проведення процесів макросистемної еволюції з урахуванням інерції в ролі індивідуальної властивості складної системи щодо збереження стійкості визначених стратегію елементів та їх цільових функцій буде упереджено деструктивний вплив деструктивних факторів (у т. ч. і ТНК) на виробничі, економічні, соціальні, політичні та інші характеристики національної економіки нерозривно з їх якісними змінами відповідно до усвідомленої траєкторії. Інерція економічної системи при силовій монополізації (контролюванні) значної частини промислового виробництва, інтелектуальної власності посиляться, оскільки заснована на транснаціоналізації підприємницька діяльність є відчуженим (хоча й вдосконаленою формою економічного розвитку) процесом зрощування капіталу для суспільно-історичного контексту, в якому відбувається українське державотворення. Відтак, генотип складної системи, що відтворює інерційні процеси в окремих виробництвах і сферах життєдіяльності одночасно стає фенотипом національної економіки — засобом її адаптації та подальшого поступу до якісно нових характеристик згідно вимог світової соціокультурної динаміки, що стабілізує індивідуальну траєкторію зростання. Дотримуючись зазначеної перспективи, метою політики макросистемної еволюції держави залишається вирішення двох різноспрямованих взаємозалежних завдань.

По-перше, у внутрішньому економічному просторі: 1) цілеспрямованого експоненціального розвитку держави із стабільним функціонуванням національної економіки, удосконаленням структури економічної й політичної системи; 2) конструювання оновленої системи суспільних відносин на засадах домінування у їх сукупності суб'єктів господарювання і регіональних підсистем із більш вагомими економічними характеристиками; 3) в умовах обмеженості ресурсного забезпечення стартовою лінією змістовної оптимізації макросистемної еволюції стає акумулювання фінансового, інноваційного й інтелектуального потенціалів для форвардного розвитку наступних видів економічної діяльності: транспорту і зв'язку, сільського господарства, машинобудування, освіти і науки, які проявляють достатню інерційність (спротив сучасним процесам транснаціоналізації) і можуть стати катализатором параболічних подій стовно удосконалення економічної сфери держави, рух якої відбувається у динамічно нестійкому середовищі регіональних і глобальних соціально-політичних процесів.

³ Однак не просто інвестування модернізації економіки, а раціонального фінансування трансформаційних процесів, та по можливості — оптимальних витрат у центри генерації високотехнологічної продукції та катализатори експоненціального економічного зростання держави.

По-друге, у зовнішньому економічному просторі: 1) забезпечення економічної безпеки як вагової субструктури безпеки національної; 2) захист державно організованого соціуму від зовнішніх небезпек; 3) збереження державної незалежності, суверенітету і територіальної цілісності; 4) розширення зони власного впливу і підкорення стратегічного потенціалу інших країн; 5) сформування і розвиток організаційно-правових форм ТНК за використання механізму трансферних цін; 6) господарсько-політичне опанування важливими стратегічними і гео економічними регіонами світу.

Література

1. Мухин В., Ножин В. Украина ищет свое место в мире // Независимое обозрение. — 2004. — № 31. — С. 3.
2. Экономическая безопасность государства и информационно-технологические аспекты ее обеспечения / Андреев Д. А., Артеменко А. В., Веклич О. А. и др. / под об. ред. Г. К. Вороновского, И. В. Недина — К.: Знания Украины, 2005. — 664 с.
3. Україна і Росія в новому геополітичному просторі: аспекти взаємовідносин. За матеріалами «круглого столу» // Віче. — 2005. — липень. — С. 33–34.
4. Кириченко В. Українсько — російські відносини: час для дій // Віче. — К.: 2004. — № 3. — С.137–139
5. Полин А. Двусмысленные игры. // газета «Держава 2000». — 2005. — № 43 (291) — 3 ноября — С. 12.
6. Основні економічні показники діяльності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності за 2005 р.: Статистичний бюлетень. — К.: Держкомстат України, 2006. — 221 с.
7. Потенціал України та його реалізація // Аналітичний звіт „Розбудова спроможності до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу в Україні». У 2 т. — т. 1 — К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. — 2008. — 110 с.
8. Потенціал України та його реалізація // Аналітичний звіт «Розбудова спроможності до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу в Україні». У 2 т. — т. 2 — К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. — 2008. — 56 с.
9. Микитенко В. В. Агрегована оцінка та проектування стратегічного потенціалу промисловості // Соціально-економічні напрямки розвитку регіонів в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. — Херсон: ПП Вишемирский, 2006. — С. 84–90.
10. Микитенко В. В. Прогноз економічного зростання національного господарства при активізації його інноваційного розвитку // «Украина — Латвія — Білорусія — ЄС: Современное состояние и перспективы». Сб. материалов междунар. научно-практического семинара. — Херсон — Рига — Гомель: Херсон, ПП Вишемирский, 2007. — С. 210–218